

Наступники святого Мартина: військове капеланство в Католицькій Церкві

ПАВЛО ЗІНЧЕНКО

6 ЛИСТОПАДА 2019

Останні п'ять років неодмінну участь у кожному військовому параді в Україні беруть військові капелани. Серед випробувань, які принесла нашій державі війна, вони перебувають із солдатами, підтримуючи й показуючи, що навіть у найскладніші часи Господь поряд.

Бласко де Гранен, Святий Мартин віддає частину свого плаща

Військове капеланство в Католицькій Церкві має довгу історію, яка розпочалася ще в ранньому середньовіччі. Легенда розповідає, що одного дня святий Мартін Турський на дорозі зустрів злидаря, вдягнутого в саме дрантя. Чоловік попросив святого про хоч якесь вбрання. Тоді Мартін Турський розірвав надвоє свій плащ – капу – і віддав одну половину нужденному. Уві сні йому явився Христос, загорнутий у ту половину. Друга ж частина плаща святого Мартіна стала реліквією, яку франкські королі з династії Меровінгів брали в походи. Як і кожна коштовну реліквію, її оберігав спеціально призначений священник. Його називали хранителем капи – капеланом.

Термін «капелан», отже, від початку був пов'язаний із військом. Уперше слова «capellanus» і «clericus de capella» з'являються у франкських джерелах 781 року.

Утім, священники та єпископи в арміях середньовічної Європи були здебільшого повноцінними бійцями. Вони стояли на стінах фортечних мурів і мчали в наступ на чолі важкої лицарської кінноти. Єпископи нерідко приходили на поле бою з власними військовими загонами, набраними з парафіян. До заповіді «не убий» ці люди ставилися по-різному.

Наприклад, знаменитий борець проти вікінгів єпископ Парижа Гозлен захищав місто від напасників, використовуючи повноцінну зброю – меч і лук. Тимчасом один із лідерів Першого хрестового походу єпископ Адемар Монтейльський ішов у бій із важкою палицею й формально не проливав крові.

Про одягнутих в обладунки служителів Католицької Церкви згадують ще наприкінці XVII століття. Але як розвинувся сучасний інститут військового капеланства?

Перегляд ролі духовних осіб у європейських арміях почався на місцях, без втручання Святого Престолу. Дедалі більше правителів прагнуло провадити незалежну політику, і тому необхідно було нормувати роль духовних осіб у збройних силах, підпорядковуючи їх насамперед законам держави, а не Церкви. Від XVIII століття обов'язки священників при військах часто обмежували духовним супроводом солдатів.

На межі XVIII й XIX століть розпочалося формування перших структур військового капеланства в окремих країнах. 1791 року службу військових капеланів створили у США. 1796 року розпочала діяльність Служба військових капеланів Королівських збройних сил Великої Британії. 1819 року перший офіційний військовий єпископ почав служіння в іспанській армії. Показово, що в протестантських країнах окремі інститути військового капеланства виникли раніше: у католицьких країнах усе було обмежене утворенням військових вікаріатів під очільництвом єпископів, яких призначав Папа. У тих же країнах, де перемогла Реформація, католицькі капелани взагалі припинили служіння.

Настоятель католицького храму святої Марії в Москві абат Сюрюг згадував, що з понад сотисячної наполеонівської армії, яка ввійшла в місто 1812 року, на месу прийшло лише п'ятеро офіцерів «зі старих фамілій». Троє з них посповідалося.

Після Великої французької революції армія Франції на деякий час позбулася капеланів будь-яких віросповідань. Проте саме з цією державою пов'язане перше врегулювання проблеми військових капеланів на рівні договору між урядом і Святим Престолом. Конкордат, який уклали папа Пій VI і Перший консул Наполеон Бонапарт, визнав католицизм «релігією більшості французів». Хоча питання військових капеланів не зачіпали, Наполеон відновив їхнє

служіння. Щоправда, до капеланських послуг вдавалися лише в разі далених походів: солдати, які стояли гарнізонами в містах, здебільшого зверталися до місцевих парафіяльних священиків. Також капелани були в польських, іспанських та італійських корпусах війська Наполеона. Утім, настоятель католицького храму святої Марії в Москві абат Сюрюг згадував, що з понад стотисячної наполеонівської армії, яка ввійшла в місто 1812 року, на месу прийшло лише п'ятеро офіцерів «зі старих фамілій». Троє з них посповідалося.

Попри прикре свідчення абата, конкордат між папою й Наполеоном створив важливий прецедент для визначення ролі військового духовенства на рівні «Святий Престол – уряд держави». Це давало сторонам можливість укласти взаємовигідну угоду, яка відповідала б національній політиці кожної держави й уможливлювала місійну діяльність Католицької Церкви.

У XIX столітті було підписано ще низку договорів. 1836 року католицькі капелани повернулися до лав британської армії. 1887 року папа Лев XIII уклав зі Сполученими Штатами конвенцію щодо привілеїв для католицького духовенства в лавах збройних сил. Це була справді знакова подія після десятиліть тиску на американських католиків як потенційну п'яту колону Ватикану.

Понтифіки довго докладали більших зусиль до формування інституту католицьких військових капеланів саме в протестантських чи проблемних країнах, менше уваги приділяючи ситуації в лояльних до Святого Престолу державах. Наприклад, лише 1953 року папа Пій XII та іспанський наудильйо Франсіско Франко підписали конкордат, який, зокрема, ратифікував створення військового вікаріату.

Система військових вікаріатів була суперечливою, часто хаотичною. А в другій половині XX століття понтифіки зрозуміли, що занадто зосередилися на Європі. Система капеланства на інших континентах, зокрема в Латинській Америці, теж потребувала налагодження. Цю проблему розв'язав Йоан Павло II, видавши 21 липня 1986 року апостольську конституцію «*Spirituali militum curae*». Цим документом були встановлені військові ординаріати, які прийшли на зміну вікаріатам.

За статусом ординаріати прирівняні до дієцезій, їх очолюють титулярні або дієцезіальні єпископи (які можуть делегувати свої обов'язки єпископам-помічникам). У Бразилії, Італії та США військові ординаріати мають статус архієпископії, тож ними керують архієпископи. Нині діють 36 ординаріатів, які охоплюються усі континенти. Цікаво, що 2009 року у Великій Британії було створено окремий військовий ординаріат для військових, що повернулися в католицизм з англіканства.

У збройних силах різних країн капелани відіграють неоднакову роль. Наприклад, у США і Великій Британії це військовослужбовці, підпорядковані загальній дисципліні. Окрім душпастирства, вони залучені також у патріотичне виховання бійців. Біля військових каплиць неодмінно має висіти прапор, а меси супроводжує виконання державного гімну. У Німеччині ж військові капелани не належать до структури збройних сил і є держслужбовцями. Їхні обов'язки обмежені душпастирством, а за патріотичне виховання відповідають окремо призначені офіцери.

В Україні питання військового капеланства набуло актуальності, коли почалася війна на Донбасі. Комюніке у справі взаємодії держави й релігійних організацій щодо капеланства від імені Конференції римсько-католицьких єпископів України підписав єпископ Станіслав Широкоградюк. Священник, який бажає душпастирювати серед військових, мусить отримати дозвіл ординарія своєї дієцезії. Утім, без військового ординаріату статус католицьких капеланів в Україні лишається невизначеним, і можна хіба сподіватися, що настане день, коли це питання розв'яжуть. На жаль, війна ще триває – тому проблема не втрачає актуальності.

ПАВЛО ЗІНЧЕНКО

6 ЛИСТОПАДА 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**